

REGIMUL JURIDIC AL FRONTIEREI DE STAT ȘI ASIGURAREA REALIZĂRII DREPTURILOR OMULUI ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ÎN CONTEXTUL SEPARATISMULUI DIN STÂNGA NISTRULUI

Ion CHIRTOACĂ,
judecător la Judecătoria
Chișinău
(sediul Buiucani)

SUMAR

Securizarea spațiului unui stat constituie una din cerințele indispensabile pentru a putea dispune asupra asigurării drepturilor omului și libertăților fundamentale prin mecanisme și măsuri efective. Astfel, statul Republica Moldova trebuie să îndeplinească toate acțiunile pozitive și să se abțină de la săvârșirea unor acte care pot produce ingerințe asupra drepturilor fundamentale în limitele teritoriale, chiar și în cazul când nu deține un control efectiv asupra unui teritoriu din cadrul granițelor sale. Acest imperativ a fost statuat de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului în mai multe hotărâri, pe care autorul și-a propus să le analizeze în prezentul studiu.

Autorul relevă asupra dependenței dintre caracterul inviolabil al frontierei de stat și gradul de asigurare a exercitării drepturilor omului și libertăților fundamentale, în cazul în care resortisantul poate în mod deplin să beneficieze de facilitățile cetățenești și să-și exercite toate drepturile numai în spațiul statului care este delimitat de frontiera de stat.

Cuvinte-cheie: frontieră de stat, drepturile omului, libertăți fundamentale, regim juridic.

Cuvântul „stat” provine din latinescul status și semnifică ideea de ceva stabil, permanent. Inițial, acest cuvânt se folosea pentru a desemna cetățile, republicile de tipul celei romane, despoțiile orientale și alte forme de organizare politică a societății. Aceasta însă nu înseamnă că la etapa timpurie de existență a statului nu au fost încercări de a fundamenta idei clare despre stat. Asemenea încercări de tratare a problemei statului pot fi întâlnite, de exemplu, la gânditorii antici Aristotel, Platon și alții.

THE LEGAL REGIME OF THE STATE BORDER AND THE INSURANCE OF THE EXERCISE OF HUMAN RIGHTS AND FUNDAMENTAL FREEDOMS IN THE CONTEXT OF SEPARATISM IN THE LEFT SIDE OF THE DNIESTER RIVER

SUMMARY

Securing the space of a state is one of the indispensable requirements in order to be able to ensure human rights and fundamental freedoms through effective mechanisms and measures. Thereby, the state of the Republic of Moldova must carry out all the positive actions and refrain from committing acts that may interfere with the fundamental rights within the territorial limits, even if it does not have an effective control over a territory within its borders. The European Court of Human Rights has established this imperative in several judgments, which the author has proposed to analyze in this study.

The author points out the dependence between the inviolability of the state border and the degree of the assurance of the exercise of human rights and fundamental freedoms, in case if the national can fully benefit from the citizen facilities and exercise all his rights only within the state space which is bounded by state border.

Key-words: state border, human rights, fundamental freedoms, legal regime.

În sensul modern, noțiunea de „stat” se folosește mult mai târziu, începând cu secolul al XVI-lea. Gânditorul Niccolò Machiavelli utilizează pentru prima dată cuvântul „stat” în accepție modernă.

Conceptul statului este exprimat din perspective diferite, care întrunesc elementele caracteristice cele mai generale ale tuturor statelor, indiferent de perioada existenței lor. Statul semnifică dimensiunea specifică și esențială a societății politice, societate care a rezultat din fixarea unui teritoriu determinat al unei colectivități umane relativ omogene, întruchipând națiunea, și care

este guvernată de o putere instituțională, având capacitatea și mijloacele de a exprima și de a realiza voința unei părți din colectivitate ca voință generală.

Atragem atenția asupra faptului că teritoriul unui stat trebuie să fie delimitat de teritoriul statelor vecine, de marea deschisă și de spațiul cosmic pentru a stabili limitele întinderii suveranității sale și a jurisdicției naționale. Delimitarea se face prin frontiere de stat. În acest sens, art. 3 alin. (2) al Legii Supreme specifică: „Frontierele țării sunt consfințite prin lege organică, respectându-se principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional”.

În ultimele decenii, la nivel internațional și național, dezbaterile privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului au luat o amploare deosebită. Datorită preocupării permanente de această problemă a statelor și societăților civile, conceptul drepturilor omului este receptat de comunitățile umane și de fiecare membru al acestora ca o instituție firească, ce permite: a) înțelegerea mai completă și exactă a statutului ființei umane în cele mai diferite ipostaze ale sale; b) cunoașterea mijloacelor politice, juridice, sociale și economice necesare pentru reglementarea acestui statut; c) garantarea menținerii acestui statut prin măsuri adecvate de pedepsire a celor vinovați de încălcarea drepturilor și libertăților inerente tuturor oamenilor. Drepturile omului au ajuns să fie analizate ca o condiție primordială în menținerea păcii și securității internaționale și să fie puse la baza dreptului internațional contemporan.

Astfel, regimul juridic al frontierelor de stat cuprinde totalitatea normelor care formează baza juridică internă a fiecărui stat, dar și convențiile internaționale (în special, tratatele de frontieră) care privesc aspecte precum paza frontierei de stat, controlul la trecerea frontierei de stat și desfășurarea diferitelor activități în zona de frontieră, în zona aeroporturilor și porturilor deschise traficului internațional de mărfuri și persoane. Respectiv, regimul juridic al frontierei de stat are două componente: componenta internă – reglementările interne ale fiecărui stat și componenta internațională – reglementările cuprinse atât în documentele internaționale ce vizează garantarea inviolabilității frontierelor cât și în tratatele de frontieră încheiate între statele vecine.

Prin studiul în cauză nițem o apreciere fundamentală și comprehensivă a regimului juridic al frontierei de stat al Republicii Moldova prin raportare la chestiuni de principiu ale contemporaneității, precum sunt problemele care apar la realizarea drepturilor omului și libertățile fundamentale, în mod special – pe segmentul de teritoriu din stânga Nistrului.

Astfel, complexitatea și diversitatea problemelor care se impun la subiectul tematicii propuse sunt foarte vaste, dar *ab initio* suscită interes studiul și analiza conținutului principiilor de organizare a controlului frontierei Republicii Moldova, care includ respectul reciproc al suveranității, integrității teritoriale a statului, indestructibilitatea frontierei, respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale.

La fel, se impune a concretiza că în literatura de specialitate problematica dată este mai puțin studiată, fiind consemnate rezultate, în mod separat, doar pe dimensiunea regimului juridic al frontierei de stat sau pe segmentul respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale. Or, gravitatea situației este determinată de acest raport de cauzalitate, adică efectivitatea regimului juridic al frontierei de stat în raport cu drepturile fundamentale și convenționale.

Din aceste considerente, constatăm că, în acord cu preambulul Declarației de suveranitate a Republicii Moldova nr. 148/1990 [4], prin care s-a recunoscut starea de adeziune la saptiul valorilor occidentale, caracterizat prin specificul că toți oamenii sunt egali și au dreptul inalienabil la viață, libertate și prosperitate, inclusiv ținându-se cont de adevărul istoric pentru destinul Moldovei, care are o istorie, cultură și tradiții milenare, respectându-se dreptul la suveranitate al tuturor popoarelor în scopul instituirii justiției, ocrotirii legalității și stabilității sociale, s-a consfințit *inter alia*, în mod fundamental și vital pentru existența statului Republica Moldova, că pământul, subsolul, apele, pădurile și alte resurse naturale aflate pe teritoriul fostei Republici Sovietice Socialiste Moldovenești, precum și întregul potențial economic, financiar, tehnico-științific, valorile patrimoniului național constituie proprietate exclusivă și necondiționată a Republicii Moldova și sunt utilizate în scopul satisfacerii necesităților materiale și spirituale ale poporului ei.

În aceste contexte, relevant pentru prezentul studiu este că drepturile omului și libertățile fundamentale, instituirea justiției, ocrotirii legalității și stabilității sociale pot fi asigurate și garantate de către organele constituționale doar pe teritoriul Moldovei.

Prin urmare, sub aspect de principiu în delimitarea teritoriului și consacării regimului juridic al frontierei de stat, prin Declarația de independență a Republicii Moldova nr. 691/1991 [3], s-a cerut Guvernului Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste să înceapă negocieri cu Guvernul Republicii Moldova privind încetarea stării ilegale de ocupație a acesteia și să fie retrase trupele militare sovietice *de pe teritoriul național al Republicii Moldova*, inclusiv s-a hotărât că *pe întregul său teritoriu să se aplice numai Constituția, legile și celelalte acte normative adoptate de organele legal constituite ale Republicii Moldova, garantând-se totodată exercitarea drepturilor sociale, economice, culturale și libertăților politice* ale tuturor cetățenilor Republicii Moldova, inclusiv ale persoanelor aparținând grupurilor etnice, lingvistice și religioase, în conformitate cu prevederile Actului final de la Helsinki și documentelor adoptate ulterior, ale Cartei de la Paris pentru o nouă Europă.

În acest registru de idei, arătăm că, în corespundere cu prevederile art. 3 din Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994 și intrată în vigoare la 27.08.1994 [2], teritoriul Republicii Moldova este inalienabil, iar frontierele țării sunt consfințite prin lege organică, respectându-se principiile și normele unanim

recunoscute ale dreptului internațional – imperativ ce implică interzicerea înstrăinării teritoriului național sub orice formă: abandonarea, pierderea prin prescripție, cesiunea, donația, vânzarea de teritoriu sunt incompatibile cu principiul consfințit de Constituție, deci, sunt nule și neavenite.

Astfel, pentru a stabili legătura cauzală a rezultatelor propuse spre discuție comunității academice și practicienilor din domeniul dreptului, este necesar de a consemna că, prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298/1997 [5] privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a unor protocoale adiționale la aceasta, Republica Moldova și-a asumat în mod plenar misiunea de a contribui la asigurarea unui spațiu comun al valorilor paneuropene, chestiune care a intrat în vigoare la 21.08.1999, dar cu rezerva – ceea ce e relevant pentru studiul nostru – că Republica Moldova nu va putea asigura respectarea dispozițiilor Convenției în ceea ce privește omisiunile și actele comise de organele autoprocimatei republici nistrene pe *teritoriul controlat* efectiv de ele, până la soluționarea definitivă a diferendului din această zonă, în virtutea faptului că, prin Tratatul nr. 1999/1999 [11] dintre Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat, care a intrat în vigoare la 18.11.2001, regimul frontierei de stat, ordinea de întreținere a semnelor de frontieră și culoarelor de frontieră se determină prin Tratatul dintre Republica Moldova și Ucraina privind regimul frontierei de stat. Conform articolului 1 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, Înaltele Părți Contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Titlul I al Convenției – chestiuni juridice care au determinat în acest sens ca statul Republica Moldova să fie condamnat de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului în legătură cu încălcarea drepturilor omului și libertăților fundamentale în regiunea din stânga Nistrului, teritoriu care se află sub jurisdicția constituțională a Republicii Moldova.

Succesiv, se impune de a releva că noua Lege cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova, nr. 215/2011 [6], stabilește că frontiera de stat a Republicii Moldova reprezintă linia naturală sau convențională care marchează limitele externe ale teritoriului asupra căruia Republica Moldova își exercită suveranitatea exclusivă pe uscat, pe sectoarele acvatice, subterane, aeriene și care trece, în linie dreaptă, de la un semn de frontieră la altul, iar acolo unde frontiera de stat nu este marcată în teren cu semne de frontieră – de la un punct de coordonate la altul. Pe fluvii și pe celelalte ape curgătoare frontiera de stat este cea stabilită prin tratatele încheiate de Republica Moldova cu statele vecine, respectându-se principiul dreptului internațional, conform căruia frontiera de stat trece pe mijlocul șenalului navigabil principal, iar pe apele curgătoare nenavigabile – pe la mijlocul pânzei de apă. După cum am remarcat, delimitarea frontierei de stat a Republicii Moldova în partea de est a țării, de la nord spre sud, cu Republica

Ucraina a fost efectuată prin încheierea Tratatului nr. 1999/1999, între Republica Moldova și Ucraina, fapt ce implică exercitarea suveranității în mod exclusiv de către Republica Moldova asupra teritoriului său, inclusiv asupra regiunii teritoriale din stânga Nistrului, pentru a asigura realizarea drepturilor omului și libertăților fundamentale.

Din acete considerente, supunem atenției faptul că, în mod constant, Republica Moldova este condamnată de către Înalta Curte, în pofida faptului că țara noastră și-a îndeplinit obligațiile pozitive de a întreprinde măsuri adecvate și suficiente pentru a proteja drepturile reclamanților, adică a resortisanților săi din regiunea separatistă. Ultimii, aflându-se în limitele teritoriale ale frontierei de stat, fac ca țara noastră să fie recunoscută drept culpabilă și urmează să repare rejudiciile cauzate prin încălcările săvârșite.

Prin urmare, la 17.09.2019, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a pronunțat hotărârea în cauza *Babchin împotriva Republicii Moldova și Rusia* [7], care se referă la reținerea reclamantului de către pretinsele autorități ale nerecunoscutei republici moldovenești nistrene și confiscarea bunurilor acestuia. La 22.02.2012, Babchin, fiind suspectat de comiterea unei escrocherii, a fost reținut de către structurile republici moldovenești nistrene și plasat în arest preventiv. La 19.11.2013, pretinsa judecătorie din Tiraspol a recunoscut reclamantul vinovat de comiterea escrocheriei, a abuzului de putere și a uzului de fals, fiind condamnat la 15 ani de închisoare, cu confiscarea bunurilor. De asemenea, reclamantul a fost obligat să restituie aproximativ 5.748.250 euro pentru daunele materiale provocate unei companii cu sediul în republica secesionistă, care înaintase o acțiune civilă împotriva reclamantului. La 04.02.2014, pretinsa curte supremă de republica moldovenească nistreană a menținut hotărârea, iar pe cale de consecință, la 11.03.2014, structurile nerecunoscutei republici moldovenești nistrene au inițiat proceduri de executare împotriva reclamantului, confiscându-i bunurile, printre care – o barcă, o clădire cu trei etaje din orașul Bender, patru telefoane mobile, un laptop, 7000 ruble transnistrene și 1.535 dolari americani.

La 18.06.2014, reclamantul a depus o plângere la Procuratura Generală a Republicii Moldova, denunțând încălcările drepturilor sale de către structurile nerecunoscutei republici moldovenești nistrene, iar la 23.07.2014 Procuratura Generală a inițiat o cauză penală, culminând cu faptul că, la 14.10.2014, Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova a anulat deciziile pretinselor instanțe ale nerecunoscutei republici moldovenești nistrene. Respectiv, reclamantul s-a plâns în fața Înaltei Curți, în baza articolelor 3, 5 § 1 și § 4 din Convenție, pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, inclusiv în baza articolului 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție.

Astfel, analizând în speță asigurarea realizării drepturilor omului și libertăților fundamentale în contextul conflictului secesionist din stânga Nistrului, prin raportare la regimul juridic al frontierei de stat a Republicii

Moldova, atragem atenția, cu referire la jurisdicția statelor reclamate în contextul evenimentelor produse în raioanele de est ale Republicii Moldova, că Curtea și-a reiterat principiile generale în cauzele *Ilașcu și alții* împotriva Republicii Moldova și Rusia [9], *Catan și alții* împotriva Republicii Moldova și Rusia [8], precum și *Mozer* împotriva Republicii Moldova și Rusia [10], relevând, în mod special, că Republica Moldova și-a îndeplinit obligațiile pozitive de a întreprinde măsuri adecvate și suficiente pentru a proteja drepturile reclamantului.

Referitor la jurisdicția Federației Ruse, Curtea a stabilit că aceasta a exercitat un control efectiv asupra structurilor nerecunoscutei republici moldovenești nistrene în perioada menționată în speță. În lumina acestei concluzii și în conformitate cu jurisprudența sa, Curtea a considerat că nu este necesar să mai stabilească dacă Federația Rusă a exercitat un control efectiv asupra politicilor și acțiunilor pretinsei administrații locale din raioanele de est ale Republicii Moldova, precum în cazul *Mozer* – chestiune care derivă din virtutea sprijinului său militar, economic și politic continuu acordat structurilor nerecunoscutei republici moldovenești nistrene, care nu ar fi putut supraviețui altfel. Astfel, Curtea a hotărât că a avut loc încălcarea de către Federația Rusă a Articolului 3, 5 § 1 și 13 din Convenție și a Articolului 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție.

În această ordine de idei, în cadrul analizei asigurării realizării drepturilor omului și libertăților fundamentale în contextul conflictului din stânga Nistrului, prin raportare la regimul juridic al frontierei de stat a Republicii Moldova, lista poate continua prin alte spețe și hotărâri ale CtEDO, însă chesiunea nu constă în diversitatea acestora, ci în efectivitatea realizării în mod exclusiv a suveranității naționale în limitele teritoriale, demarcate de frontiera de stat, pentru a garanta drepturile omului și libertățile fundamentale în maniera și spiritului Convenției.

Dincolo de orice aspirații paneuropene ale societății Republicii Moldova, consider că problema securității raporturilor juridice și securității colectivităților umane este una existențială, deoarece, așa cum consemna Susan Strange [8, p.15], securitatea este, în ultimă instanță, cea mai importantă dintre nevoile umane fundamentale. Drepturile omului și libertățile fundamentale reprezintă cel mai eficace mecanism regional prin care poate fi garantată securitatea juridică și a raporturilor unui individ luat în parte, dar și a unei întregi colectivități sau populații dintr-o regiune a mapamondului, așa cum este cea paneuropeană.

În același registru de idei, se concluzionează că raportul de cauzalitate dintre asigurarea efectivă a regimului juridic al frontierei de stat și gradul de respectare a drepturilor omului și libertăților fundamentale este puțin studiat în literatura de specialitate. Prin lipsa de

efectivitate a mecanismului de garantare a inviolabilității frontierei de stat și incapacitatea organelor Republicii Moldova de a dispune de suveranitatea sa în limitele teritoriale de jure, recunoscute de comunitatea internațională, determină o serie de condamnări la CtEDO, motiv din care se impun câteva recomandări: operarea modificărilor asupra procesului de reglementare a conflictului transnistrean în maniera în care acesta să nu aducă atingeri drepturilor garantate de Convenție; fortificarea principiului extraterritorialității de aplicare a răspunderii statelor-membre la Convenție (Consiliul Europei dispune de această capacitate) și fortificarea capacității instituționale a Poliției de Frontieră, de comun cu alte organe de resort, pentru a asigura securitatea și inviolabilitatea frontierei de stat și a integrității teritoriale.

Referințe bibliografice:

1. Carp S., Chirtoacă I. Tradiția militară în edificarea normelor de drept și în formarea conștiinței naționale. Chișinău: Cartea Militară, 2018. 510 p.
2. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 1. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.78/140.
3. Declarația de independență a Republicii Moldova, nr. 691 din 27.08.1991. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1991, nr. 11-12/103.
4. Declarația de suveranitate a Republicii Moldova, nr. 148 din 23.06.1990. În: *Vestile*, 1990, nr.8/192.
5. Hotărârea Parlamentului privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a unor protocoale adiționale la aceasta, nr. 1298 din 24.07.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 54.
6. Legea cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova, nr. 215 din 04.11.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.76-80.
7. Speța *Babchin c. Republicii Moldova și Rusia*, hotărârea din 17.09.2019. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-195844> (vizitat 26.09.2019)
8. Speța *Catan și alții c. Republicii Moldova și Rusia*, hotărârea din 19.10.2012. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114082> (vizitat 30.08.2019)
9. Speța *Ilașcu și alții c. Republicii Moldova și Rusia*, hotărârea din 08.07.2004. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61886> (vizitat 01.09.2019)
10. Speța *Mozer și alții c. Republicii Moldova și Rusia*, hotărârea din 23.02.2016. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161055> (01.09.2019)
11. Tratatul între Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat, nr. 1999 din 18.08.1999. În: *Tratate internaționale*, 1999, nr.29.

